

PROCESSOS I CONTEXTOS EDUCATIUS

MÀSTER EN PROFESSOR/A D'EDUCACIÓ SECUNDÀRIA

GUIA DOCENT

Curs 2012-2013

Professora: Maria Pilar Perez i Navarro

Pilar.Perez-Navarro@uv.es

Departament: Didàctica i Organització Escolar

Facultat: Filosofia i Ciències de l'Educació

Universitat de València

Grup: Musica II

1.- INTRODUCCIÓ

Aquesta matèria constitueix un àmbit formatiu rellevant per al perfil professional del professorat perquè proporciona a l'estudiant formació imprescindible per a la seua intervenció en el procés educatiu en les etapes que li concerneixen.

Junt amb les altres matèries que configuren el mòdul genèric i el mòdul específic, pretén proporcionar al futur professor la formació necessària perquè aquest siga capaç d'analitzar críticament la realitat educativa en què s'ha d'exercir la seua labor, de resoldre problemes en un entorn complex i canviant i d'intervindre en el context educatiu que li competeix, com a professional reflexiu i eficaç.

2.- DADES GENERALS

Titulació: Màster en Professor/a d'Educació Secundària
Nom de l'assignatura: Processos i Contextos Educatius
Caràcter: Obligatori
Departament: Didàctica i Organització Escolar
Professora: Maria Pilar Perez i Navarro
Pilar.Perez-Navarro@uv.es
Nombre de crèdits: 8
Unitat temporal: Anual
Grup: Musica II

3.- COMPETÈNCIES

Competències generals	
Competència G 1	Saber aplicar els coneixements adquirits i ser capaços de resoldre problemes en entorns nous o poc coneguts dins de contextos més amplis (o multidisciplinaris) relacionats amb la seua àrea d'estudi.
Competència G 2	Ser capaços d'integrar coneixements i enfrontar-se a la complexitat de formular judicis a partir d'una informació que, sent incompleta o limitada, incloga reflexions sobre les responsabilitats socials i ètiques vinculades a l'aplicació dels seus coneixements i judicis.
Competència G 3	Saber comunicar les seues conclusions -els coneixements i raons últimes que les sustenten- a públics especialitzats i no especialitzats d'una manera clar i sense ambigüitats.

Competència G 4	Posseir les habilitats d'aprenentatge que permeten continuar estudiant d'una manera que haurà de ser en gran manera autodirigit o autònom.
Competències específiques	
Competència E 1	Conèixer l'evolució històrica del sistema educatiu al nostre país.
Competència E 2	Conèixer i aplicar recursos i estratègies d'informació, tutoria i orientació acadèmica i professional.
Competència E 3	Participar en la definició del projecte educatiu i en les activitats generals del centre atenent a criteris de millora de la qualitat, atenció a la diversitat, prevenció de problemes d'aprenentatge i convivència.
Competència E 8	Planificar, desenrotllar i avaluar el procés d'ensenyança i aprenentatge potenciant processos educatius que faciliten l'adquisició de les competències pròpies de les respectives ensenyances, atenent al nivell i formació prèvia dels estudiants així com l'orientació dels mateixos, tant individualment com en col·laboració amb altres docents i professionals del centre.
Competència E 9	Buscar, obtenir, processar i comunicar informació (oral, impresa, audiovisual, digital o multimèdia), transformar-la en coneixement i aplicar-la en els processos d'ensenyança i aprenentatge en les matèries pròpies de l'especialització cursada. Adquirir els coneixements i les estratègies per a poder programar les àrees, matèries i mòduls propis de la seua responsabilitat docent.
Competència E 10	Concretar el currículum que es vaja a implantar en un centre docent participant en la planificació col·lectiva del mateix; desenrotllar i aplicar metodologies didàctiques tant grupals com personalitzades, adaptades a la diversitat dels estudiants.
Competència E 11	Dissenyar i desenrotllar espais d'aprenentatge amb especial atenció a l'equitat, l'educació emocional i en valors, la igualtat de drets i oportunitats entre hòmens i dones, la formació ciutadana i el respecte dels drets humans que faciliten la vida en societat, la presa de decisions i la construcció d'un futur sostenible.
Competència E 12	Adquirir estratègies per a estimular l'esforç de l'alumnat de l'etapa o àrea corresponent i promoure la seua capacitat per a aprendre per si mateix i amb altres, i desenrotllar habilitats de pensament i de decisió que faciliten l'autonomia, la confiança i iniciativa personals.
Competència E 13	Conèixer els processos d'interacció i comunicació en l'aula, dominar destreses i habilitats socials necessàries per a fomentar l'aprenentatge i la convivència en l'aula, i abordar problemes de disciplina i resolució de conflictes.
Competència E 14	Dissenyar i realitzar activitats formals i no formals que contribuïsquen a fer del centre un lloc de participació i cultura en l'entorn on estiga ubicat.
Competència E 15	Desenrotllar les funcions de tutoria i d'orientació de l'alumnat de l'etapa o àrea corresponent, de manera col·laborativa i coordinada; informar i assessorar les famílies sobre el procés d'ensenyança i aprenentatge i sobre l'orientació personal, acadèmica i professional dels seus fills.

Competència E 16	Conèixer la normativa i organització institucional del sistema educatiu i models de millora de la qualitat amb aplicació als centres d'ensenyança.
Competència E 17	Conèixer i analitzar les característiques històriques de la professió docent, la seua situació actual, perspectives i interrelació amb la realitat social de cada època.
Competència E 18	Participar en l'avaluació, investigació i la innovació dels processos d'ensenyança i aprenentatge. Dominar estratègies i procediments d'avaluació dels processos d'aprenentatge de l'alumnat, així com els propis per a l'avaluació dels processos d'ensenyança.

4.- OBJECTIUS GENERALS

1. Adquirir la capacitat d'aplicar els coneixements adquirits per a resoldre problemes en el context d'ensenyament-aprenentatge.
2. Desenrotllar les habilitats i capacitats d'anàlisi i de síntesi i de reflexió crítica entorn de les diferents realitats educatives.
3. Millorar les pròpies estratègies d'aprenentatge, posant especial èmfasi en l'aprenentatge autònom i significatiu.
4. Desenrotllar actituds i habilitats per a l'aprenentatge cooperatiu.
5. Manejar adequadament habilitats comunicatives
6. Conèixer i analitzar el sistema educatiu espanyol i la seua evolució històrica, així com les lleis que ho sustenten.
7. Conèixer l'estructura organitzativa i el funcionament dels centres educatius i les implicacions per al professorat.
8. Adquirir una visió integradora i comprensiva del procés educatiu i dels seus diversos components.
9. Conèixer i manejar els elements substantius del disseny i desenrotllament curricular.
10. Adquirir el sentit de la professionalitat docent amb especial èmfasi en els models de formació i vinculació amb la societat.
11. Adquirir els coneixements i habilitats necessaris per a exercir la tutoria i orientació dels alumnes i per a afrontar el tractament de la diversitat.
12. Conèixer i manejar estratègies per a fomentar la convivència i per a afrontar la resolució de conflictes.
13. Adquirir els coneixements i habilitats necessaris per a desenrotllar la competència cívica en els alumnes.

5.- CONTINGUTS

- 1) El Sistema educatiu espanyol. Evolució i configuració històrica de l'Educació Secundària. El marc jurídic. Principis constitucionals. Les lleis orgàniques de la democràcia reguladores del sistema.
- 2) L'organització dels IES. L'organització educativa: anàlisi teòrica i pràctic de l'organització dels IES. Desenrotllament organitzatiu dels Centres segons nivells i etapes. Direcció, Gestió de Centres i òrgans col·legiats.
- 3) El procés educatiu. L'educació. Concepte i característiques. L'educació com a procés. Teoria dels processos educatius. Processos de comunicació i interacció. Educacional emocional, en actituds i valors.
- 4) El currículum. Disseny, desenrotllament i avaluació del currículum. Competències bàsiques com a referent curricular. Nivells de concreció curricular. Currículum, alteritat i adaptacions curriculars. Metodologia i recursos didàctics. Materials curriculars i tecnologia educativa. El projecte educatiu del centre. Canvi, millora i innovació en Secundària.
- 5) La professió docent. Característiques de la professió docent. Desenrotllament professional del professorat. Condicions socials del treball docent. Models de formació del professorat i estils docents. La situació actual de la professió.
- 6) Orientació i tutoria. L'orientació i la tutoria com a dimensions de la funció docent. Normativa reguladora. El departament d'orientació. Les funcions del tutor. El pla d'orientació. El pla d'acció tutorial.
- 7) Atenció a la diversitat. Marc conceptual: necessitats educatives especials i de suport educatiu. Normativa reguladora. Mesures i programes d'atenció a la diversitat. El pla d'atenció a la diversitat.
- 8) L'educació per a la ciutadania. L'educació per a la ciutadania en les societats democràtiques: models teòrics, continguts i estratègies d'intervenció educativa. Normativa reguladora. Ciutadania i educació intercultural.
- 9) Convivència i mediació escolar. La convivència com marc per a l'aprenentatge. Estratègies per a fomentar la convivència en l'aula i abordar problemes de disciplina. Resolució de conflictes i mediació escolar. Normativa reguladora. El pla de prevenció de la violència i promoció de la convivència (PREVI).

6.- ACTIVITATS FORMATIVES I METODOLOGIA

Activitats formatives		Metodologia	Crèdits ECTS	Hores (1)	Competències
Activitats presencials	Classes teoricopràctiques	Classes presencials teoricopràctiques en les que es treballaran els continguts de les assignatures, es debatrà i es realitzaran activitats utilitzant distints recursos docents: classes magistrals, seminaris, tallers, exposicions, aprenentatge basat en problemes, aprenentatge cooperatiu, anàlisi de proves pràctiques, etc.	2	50	G1, G2, G3, G4, E1, E2, E3, E8, E9, E10, E11, E12, E13, E14, E15, E16, E17, E18
	Treball en grup	Dinàmica interactiva d'aprenentatge cooperatiu per a l'elaboració d'un treball o treballs sobre continguts del programa amb possible exposició pública.	0,4	10	G1, G2, G3, G4, E1, E2, E3, E8, E9, E10, E11, E12, E13, E14, E15, E16, E17, E18
	Tutories	Període formatiu realitzat pel professor amb els alumnes per a revisar i discutir materials i temes de classes.	0,16	4	G1, G2, G3, G4, E2, E15,
	Avaluació	Proves orals i escrites per a la valoració dels continguts teoricopràctics d'avaluació, i presentació de treballs individuals i en grup.	0,12	3	G1, G2, G3, G4, E1, E2, E3, E8, E9, E10, E11, E12, E13, E14, E15, E16, E17, E18
Activitats no presencials	Estudi i treball autònom	- Estudi i preparació dels continguts. - Elaboració de tasques i treballs individuals i de grup. - Elaboració de documents. - Estudi i preparació de proves orals i/o escrites.	5,32	133	G1, G2, G3, G4, E1, E2, E3, E8, E9, E10, E11, E12, E13, E14, E15, E16, E17, E18

En funció de les competències, dels objectius d'aprenentatge i dels continguts s'utilitzaran diversos mètodes: metodologia expositiva, treball cooperatiu, discussió en grup, comentari de textos, activitats pràctiques i d'aplicació individuals i grupals, etc. S'utilitzarà una metodologia participativa i dinàmica amb la finalitat de promoure la implicació i la participació de l'alumnat a les classes, incloent explicacions del professor per a clarificar els pressupostos teòrics. S'usarà el debat quan procedisca i es desenvoluparan treballs pràctics, exposicions i projectes de diversa índole relacionats amb la professió docent i amb la temàtica de l'assignatura.

(1) Atés que el procés d'ensenyament-aprenentatge és personal, autònom i diferencial, la dedicació horària per a les activitats no presencials estarà en funció de cada alumne.

7.- AVALUACIÓ DE L'APRENENTATGE

L'avaluació de l'adquisició de les competències per part de l'alumnat es realitzarà combinant diferents tipus d'informacions. Els procediments d'avaluació seran:

a) Examen, que consistirà en la realització d'una prova oral i/o escrita (40% de la qualificació).

b) Treballs i activitats realitzats per l'estudiant (60% de la qualificació), que poden consistir en:

- Activitats individuals.
- Activitats de grup.
- Exposicions dels alumnes.
- Altres activitats.

(*) Per a superar la matèria serà necessari aprovar cada un dels dos components, a) i b).

Criteris d'avaluació:

- Assistència a les sessions teoricopràctiques, seminaris i activitats conjuntes.
- Participació activa, compromís i interès.
- Domini de la terminologia específica i precisió conceptual.
- Capacitat d'exposició ordenada, sistemàtica i documentada dels continguts de la disciplina.
- Elaboració personal, crítica i fonamentada d'allò après.
- Correcció gramatical i sintàctica en l'expressió.
- Compliment dels terminis que es fixen durant l'assignatura per al lliurament de treballs.

8.- TEMPORALITZACIÓ

Primer quadrimestre: 21 sessions grupals.

Temes 1 2,3,4,6,7

Segon quadrimestre: 11 sessions grupals.

Temes 5,8,9.

Examen de la matèria: del 3 de juny al 7 de juny .

Segona convocatòria: (segons convocatòria).

9.- PROPOSTES DE TREBALLS DE GRUP

- La dinàmica de grups.
- La intel·ligència emocional i el desenvolupament dels habilitats socials.
- Els centres de formació del professorat.
- Els Programes de Diversificació Curricular.
- Els Programes de Qualificació Professional Inicial.
- L'educació de persones adultes.
- La prevenció i resolució de conflictes.
- El bullying.
- L'alumnat immigrant.
- Les TIC a l'ensenyament.
- Els portals educatius.
- L'escola inclusiva.
- ...

Pautes de treballs de grup:

- Preferentment en grup entre 3 i 4 components.
- Contingut:
 - Portada amb el títol del treball i els components del grup.
 - Índex/esquema del treball.
 - Introducció/Presentació/Justificació: motivació en l'elecció del tema, metodologia emprada, coordinació, repartiment de tasques i responsabilitats, recursos utilitzats...
 - Desenvolupament dels punts del treball (inclòs el treball de camp).
 - Conclusions: valoració crítica i aportacions del treball realitzat, tant del contingut com del procés d'elaboració.
 - Bibliografia: llibres, revistes, pàgines web...
 - Annexos
- Lliurament: La sessió prèvia a l'exposició del treball.
- Exposició: al voltant de 30 minuts.
- Avaluació:
 - Selecció i presentació de contingut.
 - Exposició (didàctica i comunicativa).

10. – BIBLIOGRAFÍA

Bibliografia bàsica:

Tema 1. El sistema educativo español

CRUZ OROZCO, J.J. (2010): El sistema educativo español. En B. Gargallo y J.A. Aparisi (Coords), *Procesos y contextos educativos. Máster en profesor/a de Educación Secundaria*. Valencia: Tirant lo Blanch.

Tema 2. La organización de los IES

BELTRÁN LLAVADOR, F. (2010): Teoría y práctica de la organización, dirección, gestión y participación social en los institutos de educación secundaria. En B. Gargallo y J.A. Aparisi (Coords), *Procesos y contextos educativos. Máster en profesor/a de Educación Secundaria*. Valencia: Tirant lo Blanch.

Tema 3. El proceso educativo

GARGALLO, B. (2010): El proceso educativo. En B. Gargallo y J.A. Aparisi (Coords), *Procesos y contextos educativos. Máster en profesor/a de Educación Secundaria*. Valencia: Tirant lo Blanch.

Tema 4. El currículum

APARISI i ROMERO, J.A. (2010). El currículum en Educación Secundaria. En B. Gargallo y J.A. Aparisi (Coords), *Procesos y contextos educativos. Máster en profesor/a de Educación Secundaria*. Valencia: Tirant lo Blanch.

Tema 5. La profesión docente

JARDÓN GINER, P. (2010). La profesión docente. En B. Gargallo y J.A. Aparisi (Coords), *Procesos y contextos educativos. Máster en profesor/a de Educación Secundaria*. Valencia: Tirant lo Blanch.

Tema 6. Orientación y tutoría

BLASCO CALVO, P. y PÉREZ BOULLOSA, A. (2010). Orientación y tutoría en Educación Secundaria. En B. Gargallo y J.A. Aparisi (Coords), *Procesos y contextos educativos. Máster en profesor/a de Educación Secundaria*. Valencia: Tirant lo Blanch.

Tema 7. Atención a la diversidad

BLASCO CALVO, P. y PÉREZ CARBONELL, A. (2010). Atención a la diversidad en Educación Secundaria. En B. Gargallo y J.A. Aparisi (Coords), *Procesos y*

contextos educativos. Máster en profesor/a de Educación Secundaria. Valencia: Tirant lo Blanch.

Tema 8. La educación para la ciudadanía

PÉREZ PÉREZ, C. (2010). Educación para la ciudadanía. En B. Gargallo y J.A. Aparisi (Coords), *Procesos y contextos educativos. Máster en profesor/a de Educación Secundaria.* Valencia: Tirant lo Blanch.

Tema 9. Mediación escolar y convivencia

SÀNCHEZ I PERIS, F. J. (2010). Convivencia y mediación escolar. En B. Gargallo y J.A. Aparisi (Coords), *Procesos y contextos educativos. Máster en profesor/a de Educación Secundaria.* Valencia: Tirant lo Blanch.

Bibliografía complementaria:

- ADORNO, T. (1998): *Educación para la emancipación.* Madrid: Morata.
- AINSCOW, M. (2002): *Desarrollo de escuelas inclusivas.* Madrid: Narcea.
- ÁLVAREZ, M. y BISQUERRA, R. (1996): *Manual de orientación y tutoría.* Barcelona: Praxis.
- ÁLVAREZ, V. y LÁZARO, A. (2002): *La organización escolar. Práctica y fundamentos.* Barcelona: Graó.
- AMAYA, L. (1998): *La atención a la diversidad a través de la tutoría y la orientación.* Torrente. Jornadas de la Conselleria de Cultura, Educació i Ciència. Documento policopiado.
- ANTÚNEZ, S. (2006): *El proyecto educativo de centro.* Barcelona: Graó.
- ANTÚNEZ, S. y GAIRÍN, J. (2006): *La organización escolar. Práctica y fundamentos.* Barcelona: Graó.
- APPLE, M. (1996): *Política cultural y educación.* Madrid: Morata.
- APPLE, M. y BEANE, J. (Comps.) (1997): *Escuelas democráticas.* Madrid: Morata.
- AZNAR, P. (Coord.) (1999): *Teoría de la Educación. Un enfoque constructivista.* Valencia: Tirant lo Blanch.
- AZNAR, P. y GARGALLO, B. (1999): La teoría y la práctica educativa: problemas y propuestas. En P.Aznar (Coord.), *Teoría de la Educación. Un enfoque constructivista.* Valencia: Tirant lo Blanch (Págs. 139-185).
- AZNAR, P., GARGALLO, B., GARFELLA, P. y CÁNOVAS, p. (2010). *La educación en el pensamiento y la acción. Teoría y praxis.* Valencia: Tirant lo Blanch.
- BARRIOCANAL, L. (2002): *Regulación de la convivencia y participación del alumnado en Educación Secundaria.* Madrid: MEC.
- BAUMAN, Z. (2006): *Comunidad. En busca de seguridad en un mundo hostil.* Madrid: Siglo XXI.
- BAUMAN, Z. (2007): *Los retos de la educación en la modernidad líquida.* Barcelona: Gedisa.
- BEANE, J. (2010): *La integración del currículum.* Madrid: Morata.
- BELMONTE, M. (1998): *Atención a la diversidad.* Bilbao: Mensajero.
- BELTRÁN, F. y SANMARTÍN, A. (2000): *Diseñar la coherencia escolar. Bases para el proyecto educativo.* Madrid: Morata.
- BEYER, L. y LINSTON, D. (2001): *El currículum en conflicto. Perspectivas sociales, propuestas educativas y reforma escolar progresista.* Madrid: Akal.
- BILBENY, N. (1999): *Democracia para la diversidad.* Barcelona: Ariel.
- BILBENY, N. (2002): *Por una causa común. Ética para la diversidad.* Barcelona: Gedisa.
- BLANCO, F. (1994): *La evaluación en educación secundaria.* Salamanca: Amarú.
- BLASCO, P. (2007). *Estrategias psicopedagógicas para la atención a la diversidad en educación secundaria: casos prácticos resueltos.* Valencia: Nau Llibres.
- BLASCO CALVO, P., PÉREZ BOULLOSA, A. y FOSSATI MARZÁ, R. (2009): *Orientación Profesional. Desarrollo de competencias y práctica profesional.* Valencia: Nau Llibres.

- BOLÍVAR, A. (1999): *Cómo mejorar los centros educativos*. Madrid: Síntesis.
- BOLÍVAR, A. (2000): *Los centros educativos como organizaciones que aprenden*. Madrid: La Muralla.
- BOLIVAR, A. (2007): Escuela y formación para la ciudadanía, *Bordón*, 29 (2 y 3), pp. 353-373.
- BRUNET, J. Y NEGRO, J.L. (2001): *Tutoría con adolescentes: técnicas para mejorar las relaciones interpersonales a lo largo del curso*. Madrid: San Pío X:
- CIFUENTES, L.M. (2008): La educación y los valores cívicos. *Avances en supervisión educativa Revista de la Asociación de Inspectores de Educación de España*, 9, 1-6.
- COHN-BENDIT, D. y SCHMID T. (1996): *Ciudadanos de Babel. Apostando por una democracia multicultural*. Madrid: Talasa Ediciones.
- CONNELL, R.W. (1997): *Escuelas y justicia social*. Madrid: Morata.
- CONSELLERIA DE CULTURA, EDUCACIÓN Y CIENCIA (2001): *La tutoría. Una propuesta para la ESO*. Valencia: Generalitat Valenciana. http://www.cult.gva.es/dgoiepl/AREA_EDUCACION/INNOVACION/Web2_valencia/index.htm
- DE PUELLES BENÍTEZ, M. (2006): *Problemas actuales de política educativa*. Madrid: Morata.
- DE PUELLES BENÍTEZ, M. (2007): ¿Pacto de estado?: la educación entre el consenso y el disenso. *Revista de Educación*, 344. 23-40
- DEWEY, J. (1985): *Democràcia i escola*. Vic: Eumo editorial.
- DÍAZ, F. (2001): *Cómo gestionar un centro de secundaria. Orientaciones prácticas*. Madrid: Librería Pedagógica.
- DÍAZ PAREJA, E.Mª. (2007): *La atención a la diversidad de los alumnos de Educación Secundaria Obligatoria*. Jaén: Universidad de Jaén.
- DOMÈNECH, J. y VIÑAS, J. (2006): *La organización del espacio y del tiempo en el centro educativo*. Barcelona: Graó.
- ESCÁMEZ, J. y GIL, R. (2002): *La educación de la ciudadanía*. Madrid. CCS-ICCE
- ESCÁMEZ, J., GARCÍA, R. y COLS. (2005) *Educación para la ciudadanía. Programas escolares contra la violencia de género. 1er ciclo de ESO, 2º ciclo de ESO y Bachillerato*. Valencia: Editorial Brief.
- ESCÁMEZ, J., GARCÍA, R., PÉREZ, C. y LLOPIS, A. (2007): *El aprendizaje de valores y actitudes: teoría y práctica*. Barcelona. Octaedro-OEI.
- ESCÁMEZ, J. y PÉREZ, C. (2007): "La educación ética para el ejercicio de la ciudadanía". En Arredondo, A. y Góngora, J. *Educación ética y responsabilidad ciudadana de los docentes*. México: Instituto Federal Electoral.
- ESCUADERO, J. M. (Editor) et.al. (1999): *Diseño, desarrollo e innovación del currículum*. Madrid: Síntesis.
- FERNÁNDEZ, M.J.; ÁLVAREZ, M. y HERRERO, E. (2002): *La dirección escolar ante los retos del siglo XXI*. Madrid: Síntesis.
- FISS, O. (Coord.) (2002): *Una comunidad de iguales. La protección constitucional de iguales. La protección constitucional de los nuevos ciudadanos*. Buenos Aires: Miño y Dávila editores/CIEPP.
- FRABBONI, F. (2001): *El libro de la Pedagogía y la Didáctica: I. La Educación*. Madrid: Editorial Popular.
- FREIRE, P. (1990): *La naturaleza política de la educación. Cultura, poder y liberación*. Barcelona/Madrid: Paidós y MEC.
- FREIRE, P. (2005): *La importancia de leer y el proceso de liberación*. México: Siglo XXI editores.
- GADAMER, H. (2000): *La educación es educarse*. Barcelona: Paidós.
- GALEANO, E. (1999): *Patatas arriba. La escuela del mundo al revés*. Madrid: Siglo XXI editores.
- GARGALLO, B. (1999): Metodologías y estrategias de intervención. En P.Aznar (Coord.), *Teoría de la Educación. Un enfoque constructivista*. Valencia: Tirant lo Blanch (Págs. 323-359).
- GARGALLO, B. (2000): *Procedimientos. Estrategias de aprendizaje. Su naturaleza, enseñanza y evaluación*. Valencia: Tirant lo Blanch.
- GARGALLO, B. (2006): Las estrategias de aprendizaje y su integración en el currículum escolar. En *Congreso Internacional de Investigación, Educación y Formación Docente –Escritos*. Medellín: Universidad de Antioquia, 197-227.
- GARGALLO, B. y FERRERAS, A. (2000): *Estrategias de Aprendizaje. Un programa de intervención para ESO y EPA. (Premio Nacional de Investigación Educativa 2000)*. Madrid: MEC/CIDE.
- GENERALITAT VALENCIANA (1995): *Orientaciones para la atención educativa de los alumnos con*

- necesidades educativas especiales en la educación secundaria obligatoria*. Generalitat Valenciana: Conselleria de Cultura, Educación y Ciencia.
- GENERALITAT VALENCIANA (1997): *La educación de los alumnos con necesidades educativas especiales graves y permanentes*. Generalitat Valenciana: Conselleria de Cultura, Educación y Ciencia.
- GENERALITAT VALENCIANA (1999): *La Atención a la Diversidad en la Educación Secundaria Obligatoria*. Valencia: Generalitat Valenciana: Conselleria de Cultura, Educación y Ciencia.
- GIMENO, J. y PÉREZ GÓMEZ, A.I. (1985): *La enseñanza: su teoría y su práctica*. Madrid: Akal Editor.
- GIMENO, J. (1998): *Poderes inestables en educación*. Madrid: Morata
- GIMENO, J. (2001): *Educación y convivir en la cultura global*. Madrid: Morata.
- GIMENO, J. (2007): *El currículum: una reflexión sobre la práctica*. Madrid: Morata.
- GIMENO, J. y PÉREZ GÓMEZ, A.I. (2008): *Comprender y transformar la enseñanza*. Madrid: Morata.
- GIMENO, J. (Comp.) (2009): *Educación por competencias, ¿Qué hay de nuevo?*. Madrid: Morata.
- GIMENO, J. (Comp.) (2010). *Saberes e incertidumbre sobre el currículum*. Madrid: Morata.
- GIMENO, J.; CLEMENTE, M.; PERRENOUD, P. y FEITO, R. (2011): *Diseño, desarrollo e innovación del currículum*. Madrid: Morata.
- GIROUX, H. (1990): *Los profesores como intelectuales. Hacia una pedagogía crítica del aprendizaje*. Barcelona/Madrid: Paidós y MEC.
- GIROUX, H. (1997): *Cruzando límites. Trabajadores culturales y políticas educativas*. Barcelona: Paidós.
- GIROUX, H. (2001): *Cultura, política y práctica educativa*. Barcelona: Graó.
- GIROUX, H. y McLAREN, P. (Eds) (1998): *Sociedad, cultura y educación*. Madrid: Miño y Dávila Editores.
- GONZÁLEZ GALLEGU, I. (Coord.) (2010). *El nuevo profesor de secundaria*. Barcelona: Graó.
- GUARRO, A. (2002): *Curriculum y democracia. Por un cambio de la cultura escolar*. Barcelona: Ediciones Octaedro.
- GUERRA, A. (2007): *La atención a la diversidad del alumnado en la Educación Secundaria Obligatoria*. Sevilla: Padilla.
- GUTTMAN, A. (2001): *La educación democrática*. Barcelona: Paidós.
- HALLIDAY, J. (1995): *Educación, gerencialismo y mercado*. Madrid: Morata.
- JAHANBEGLOO, R. (2007): *Elogio de la diversidad*. Barcelona: Arcadia.
- JIMÉNEZ, M.A. (2011): *Cómo diseñar y desarrollar el currículo por competencias*. Madrid: PPC.
- KINCHELOE, J. y STEINBERG, S. (2000): *Repensar el multiculturalismo*. Barcelona: Octaedro.
- KYMLICKA, W. (1996): *Ciudadanía multicultural. Estado y Sociedad*. Barcelona: Paidós.
- LIPMAN, M. (1998): *Pensamiento complejo y educación*. Madrid: Ediciones de la Torre.
- LLEDÓ BECERRA, A.I. (2004): "Plan de Orientación y Acción Tutorial". En www.juntadeandalucia.es/averroes/iesvalle inclan.
- LLEDÓ BECERRA, A. I. (coord.) (2007): *La orientación educativa desde la práctica*. Sevilla: Fundación ECOEM.
- LLOMBART, V. y BAYARRI, F. (2001): *Actividades tutoría. 3º de ESO*. Valencia: IGM Proceso Gráfico.
- LÓPEZ MARTÍN, R. (Coord.) (2007): *Las múltiples caras de la mediación*. Valencia: Universidad de Valencia. Departamento de Educación Comparada e Historia de la Educación.
- LORENZO, M. (Coord.) (2001): *Organización y gestión de centros educativos. Análisis de casos prácticos*. Madrid: Universitat.
- LORENZO, Mª.L. (2004): *Conflictos, tutoría y construcción democrática de normas*. Bilbao: Desclée de Brouwer.
- LUNDGREN, U.P. (1992): *Teoría del currículum y escolarización*. Madrid: Morata.
- MARHUENDA, F. (2000): *Didáctica General*. Madrid: Ediciones de la Torre.
- MARTÍN, E. y MAURI, T. (Coords.) (1996): *La atención a la diversidad en la Educación Secundaria*. Barcelona: Horsori.
- MARTÍN, E. y TIRADO, V. (Coord.) (1997): *La orientación educativa y profesional en la educación secundaria*. Barcelona: Horsori.
- MARTÍNEZ, J. (Coord) (2003): *Ciudadanía, poder y educación*. Barcelona: Graó.
- MARTÍNEZ, M. (1998): *El contrato moral del profesorado*. Bilbao: Desclée De Brouwer.

- MARTÍNEZ, M. J. y GARCÍA LÓPEZ R. (2009): *Análisis y práctica de la mediación intercultural desde criterios éticos*. Valencia. Tirant lo Blanch.
- MAYORDOMO, A. (2003): Valores constitucionales, juventud y educación cívica. *Estudios de Juventud*, Edición especial, 129-145.
- McCARTHY, C. (1994): *Racismo y curriculum*. Madrid: Morata-Paideia.
- MEC (2004): *Evolución del sistema educativo español*. Madrid: MEC/CIDE.
- MORIN, E. (2001): *Los siete saberes necesarios para la educación del futuro*. Barcelona: Paidós.
- NEGRO, A. (2006): *La orientación en los centros educativos. Organización y funcionamiento desde la práctica*. Barcelona: Graó.
- NÚÑEZ CUBERO, L. y ROMERO PÉREZ, C. (2003): *Pensar la educación. Conceptos y opciones fundamentales*. Madrid: Pirámide. Biblioteca Universitaria.
- OLIVÉ, L. (Comp.) (1993): *Ética y diversidad cultural*. México: FCE.
- PÉREZ, C. (1999a): Comunicación e interacción educativa, en AZNAR, P. (Coord). *Teoría de la educación: Un enfoque constructivista*. Valencia: Tirant lo Blanch. Pp. 287-322
- PÉREZ, C. (1999b): Educación para la convivencia como contenido curricular: propuestas de intervención en el aula, *Estudios Pedagógicos*, 25, pp. 113-130.
- PÉREZ, C. (2001): *Estrategias para la resolución de conflictos en el aula*. Revista Española de Pedagogía nº 218. pp. 143-156.
- PEREZ, C. (2007): Efectos de la aplicación de un programa de educación para la convivencia sobre el clima social del aula en un curso de 2º de E.S.O. *Revista de Educación*, 343, pp. 503-529.
- PÉREZ, C. (2009): *Valores y normas para la convivencia en el aula. Programas de intervención educativa*. Madrid. EOS.
- PÉREZ, C. y LLOPIS, A. (2003): "El profesor ante la educación en valores y actitudes", en *Bondón*, volumen 55, nº 4, pp. 541-553.
- PÉREZ, A. (1998): *La cultura escolar en la sociedad neoliberal*. Madrid: Morata.
- PÉREZ BOULLOSA, A. y BLASCO, P. (2003): *Orientación e Inserción Profesional: Fundamentos y Tendencias*. Valencia: Nau Llibres.
- PERRENOUD, P. (2004): *Desarrollar la práctica reflexiva en el oficio de enseñar. Profesionalización y razón pedagógica*. Barcelona: Graó.
- POPKEWITZ, T. (2009): *El cosmopolitismo y la era de la reforma escolar. La ciencia, la educación y la construcción de la sociedad mediante la construcción de la infancia*. Madrid: Morata.
- REBOLLO, I. (2008): *La orientación profesional y académica en un instituto de secundaria*. Almería: Asoc. Procompal.
- RICCARDI, A. (2007): *Convivir. Realismo y esperanza ante un mundo plural: hacia una civilización de la convivencia*. Barcelona: RBA Libros.
- SÁNCHEZ PÉREZ, M^a.D. (2008): *Plan de orientación y acción tutorial en secundaria*. Almería: Tutorial Formación SLL.
- SANTOS, M.A. (2000): *Las escuelas que aprenden*. Madrid: Morata.
- STUFFLEBEAM, D. (1987): *Evaluación sistemática*. Barcelona: Paidós/MEC.
- TONUCCI, F. (1990): *Ensenyar o aprendre? L'Escola com a recerca quinze anys després*. Barcelona: Graó.
- TORRE, J.C. (2002): *Aprender para pensar y pensar para aprender: (orientación y tutoría)*. Madrid: Narcea.
- TORREGO, J.C. (coord.) (2006): *Modelo integrado de mejora de la convivencia. Estrategias de mediación y tratamiento de conflictos*. Barcelona: Graó.
- TORRES, J. (1991): *El curriculum oculto*. Madrid: Morata.
- TORRES, J. (2010): *La justicia curricular. El caballo de Troya de la cultura escolar*. Madrid: Morata.
- VALDIVIELSO, S. y ALMEIDA, A.S. (eds.) (2008) *Educación y Ciudadanía*. Madrid : Anroart Ediciones.
- VV.AA. (1993): "Evaluar las evaluaciones". Monográfico. En *Cuadernos de Pedagogía*, 219.
- VV.AA. (1995): *Volver a pensar la educación. Volumen I: Política, educación y sociedad. Volumen II: Prácticas y discursos educativos. Congreso Internacional de Didáctica*. Madrid: Morata.
- VV.AA. (1994): *Nuevas perspectivas críticas en educación*. Barcelona: Paidós.
- VV.AA. (1996): *La educación encierra un tesoro. Informe a la UNESCO de la Comisión Internacional sobre la educación para el siglo XXI*. Madrid: Ediciones UNESCO y Santillana.

- VV.AA.(2011). El aprendizaje por competencias en la educación obligatoria. Valencia: Brief.
- VÁSQUEZ, A. y OURY, F. (2001): *Hacia una Pedagogía institucional*. Madrid: Editorial Popular.
- VELASCO, H., GARCÍA, F. y DÍAZ de RADA, A. (Editores) (1993): *Lecturas de antropología para educadores. El ámbito de la antropología de la educación y de la etnografía escolar*. Madrid: Editorial Trotta.
- VERA, J. (2008): El aprendizaje de la convivencia ante el reto de la diversidad y el cambio social, en TOURIÑAN, J. M. (Coord.) *Educación en Valores, Educación Intercultural y Formación para la Convivencia Pacífica*. La Coruña: Netbiblo.
- VERDUGO ALONSO, M. A. (dir.) (1995): *Personas con discapacidad. Perspectivas psicopedagógicas y rehabilitadoras*. Madrid: Siglo XXI.
- WHITTY, G., POWER, S. y HALPIN, D. (1999): *La escuela, el Estado y el mercado. Delegación de poderes y elección en educación*. Madrid: Morata.
- ZABALZA, M.A. (1997): *Diseño y desarrollo curricular*. Madrid: Narcea.
- ZEICHNER, K. (2010): *La formación del profesorado y la lucha por la justicia social*. Madrid: Morata.